

TÜRKİYE'NİN BAŞLICA KÜTÜPHANELERİ

Türker ACAROĞLU

Ankara Milli Kütüphanesi

Adnan Ötüken tarafından kuruldu (1948). 1934'ten beri Derleme Kanunu ile toplanan devlet nüshaları kütüphaneye devredildi. Saraçoğlu mahallesinin gazino - klüp binasına yerleşen kütüphane içinde bir de Bibliyografya Enstitüsü kuruldu (1952). Kadrosu 130 personele yükseltildi (1955). Genel Müdürlük haline geldi (1965). Yönetimi; bir enstitü, sekiz şube müdürlüğünden oluşur. Kitaplar Dewey onlu sınıflandırma sistemine göre kataloglanır. 200 bini aşkın süreli yayın koleksiyonları için üç katlı bir deposu var. Bunlar, başlıklarına göre, alfabetik olarak raflara yerleştirilir. Yabancı basında çıkmış Türkiye ile ilgili kupürlerin arşivi tutulur. Biyografya Araştırmaları Bölümünde Atatürk, Kurtuluş Savaşı ve Devrimlerle ilgili kupürler derlenir. 600 poz alabilen iki mikrofilm alıcı, bir lino-print film yıkama, üç mikrofilm okuma cihazı vardır. 9 bin yazma eserin mikrofilmleri çekildi. Oda müziği konserleri için 100 kişilik salonu var. Tiyatro Dokümantasyon Merkezinden başka, Devlet Dokümantasyon Merkezinde açıklamalı bir T. C. Devlet Yayınları Bibliyografyası yayımlar (1972). Bir cilt atelyesine sahiptir. Kitap mevcudu 560.000, elyazması 3.522 cilt, süreli yayınlar 95.555 cilt, mikrofilm 9.137 makara, sinema filmleri 22, haritalar 5.815, atlaslar 265, notalar 3.988, ses bandı 255, tablo 654, kara kalem resim 395, röprodüksiyon 385, heykel 12, Çin resmi röprodüksiyonu 100, afiş vb. materyel 20.000, plak 1.278, Braille harfli kitaplar 291. 1972 malî yılı bütçesi - personel giderleri dışında - 1.312.020 liradır. Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1952), Türkiye Bibliyografyası (1954)'ndan başka, eski harfli Türkçe kitapların ve süreli yayınların kataloglarını teksir biçiminde yayımladı (1956 - 57, 1963 - 71). Üniversite öğrencileriyle araştırmacılara hizmet eden kütüphaneden 1972'de 97.561 kişi yararlandı. 1973'te okunan kitap sayısı 79.557'dir.

İzmir Milli Kütüphanesi

1911'de İzmir'li Av. Kadızade İbrahim Bey'in önerisi üzerine kurulan İlm-ü İrfan Encümeni, bir kütüphane kurulmasını kararlaştırdı. 23 Haziran 1912 tarihinde açılan kütüphane, özel bir sinemanın geliriyle yeni bir binaya kavuşabildi (1933). Bugün İzmir Millî Kütüphanesi Cemiyetine yönetilir. 15 personeli var. Derleme Kanunundan yararlanır. Basma eserler: 130.000 Türkçe, 7.000 eski harfli Türkçe, 2.000 Arapça ve Farsça, 15.000 yabancı dillerde. Yazmalar: 350 Türkçe, 1500 Arapça ve Farsça, 5.000 Türkçe, 550 eski harfli Türkçe süreli yayın koleksiyonu mevcut. Yazar ve kitap adlarına göre katalogları bulunur. 150 kişilik bir okuma salonu vardır.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi

İstanbul'un Beyazıt Meydanında Sultan II. Beyazıt (1447 - 1512) tarafından yaptırılan külliyenin imaret bölümünde açıldı (1882). Eskiden Kütüphane-i Umumî-i, Beyazıt Umumî Kütüphanesi, Maarif Kütüphanesi, Kütüphane-i Umumî-i Osmanî, Beyazıt Genel (halk) Kütüphanesi adlarıyla anıldı. İstanbul'daki vakıf kütüphaneler arasında, Maarif Nezareti eliyle kurulan ilk kütüphanedir. Çeşitli bağışlarla zenginleşti Derleme Kanunundan yararlanan beş kütüphaneden biridir. Üç katlı madeni kitap depoları,müstakil katalog bölümü,cilt-matbaa servisi,450.000 yazma ve basma kitabıyla yurdun başta gelen kütüphaneleri arasında sayılır.

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi

Atatürk'ün emriyle, Yıldız Sarayı Kütüphanesinin nakli, fakülte kitaplıklarındaki eserlerin bir araya toplanması ile kuruldu (1924). Binası, Medreset-ül-Kuzzat olarak inşa edilmişti (1912). Derleme nüshası alan kütüphanelerimizden biridir. Bugün — dergiler dahil — 250.000 cildi mevcut. Bunların,18.953'ünü yazma eserler, 18.150'sini Yıldız, Sahip Molla, Rıza Paşa, Halis Ef. koleksiyonlarından oluşan eski basma eserler, 1.847'sini resim albümleri, 15.500 kadarını lisans ve doktora tezleri teşkil eder. Yıllık 60.000 lira tutan yayın ödenekleriyle yabancı dil eserler ve dergiler satın alınır. Onu yüksek öğrenim, altısı kütüphanecilik öğrenimi görmüş yirmi personeli vardır.

Millet Kütüphanesi (İstanbul İl Kütüphanesi)

İstanbul'da Fatih semtinde Feyziye Medresesinde Diyarbakır'lı Ali Emiri Efendi (1857-1924) tarafından kuruldu (1916). 14.000 kitabını kütüphaneye bağışlayan Ali Emiri, ölünceye kadar müdürlüğünü de üzerine

aldı. Yakın zamanda İstanbul İl Halk Kütüphanesi adını aldı (1962). Koleksiyonları; eski ve yeni harfli Türkçe, Arapça yazma ve basma, Almanca, Fransızca, İngilizce basma 47.738 cildi bulur (1973).

Ragıp Paşa Kütüphanesi

Ünlü şair ve yazar, Sultan III. Osman ile Sultan III. Mustafa'nın sadrâzamı Koca Ragıp Paşa (1699 - 1763) tarafından — ölümden birkaç ay önce — İstanbul'da Lâleli semtinde kuruldu (1763). 1970'de yayımlanan *Vakfiye*'sinde, kütüphanesi üzerine ilginç bilgiler verir. Kütüphanenin bulunduğu alanın çevresi de Paşa'nın mülküydü. Paşa, kitaplarını «kendi alın teri» veya «el emeği» (sağ elinin emeği) ile yazarak oluşturdu, bir çoğunun da yanlışlarını düzelterip eksiklerini tamamladı. Kütüphanede, Paşa'nın kendi elyazması eserleri, Türkçe, Arapça, Farsça değerli yazmalar yazarların tek (unique) nüsha eserleri yer alır. Bugün 1.274'ü yazma 6.896'sı basma olmak üzere, 8.170 cilt kitabı var. Kitapların nasıl korunacağı, bunlardan ne yolda yararlanılacağı da vakfiyesinde açıklanır. Paşa, kütüphanesinin ön bölümünde (giriş kapısının sağ ve solunda bulunan vakıf dükkânların üstünde) bir de Mekteb-i Sıbyan açtı. Bu bölüm, şimdi çocuk kütüphanesi olarak kullanılır. Kütüphanesi, mektebi, iki sebili, bir çeşmesi, on dükkânı, türbe ve meşrutası ile XVIII. yüzyıl sivil mimarlığımızın bu değerli külliyesi, üç yıl kadar önce onarıldı.

Süleymaniye Kütüphanesi

Kanunî Sultan Süleyman'ın emriyle Mimar Sinan tarafından yapılan (1549 - 57) Süleymaniye Camii ve külliyesinin evvel ve sani medresesi ile Sıbyan Mektebi olarak yapılmış bölümünde 1918'den beri araştırma ve ihtisas kütüphanesi olarak hizmet eder. İstanbul'dan, Anadolu'nun il ve ilçelerinden toplanmış, kuruluşlarından beri taşıdıkları isim ve numaralarını aynen koruyan 94 koleksiyon mevcut olup 96.537 eser vardır. Bunların 63.908'i Türkçe, Arapça, Farsça yazma, 32.629'u basmadır. En önemli bölümleri, 1950'de Türkiye'de ilkin kurulan mikrofilm ve fotokopi ile 1962'de kurulan patoloji ve cilt servisleridir. Mikrofilm ve fotokopi servisinde, çeşitli nedenlerle harap olmaya yüz tutan değerli, tek nüsha eserlerinin mikrofilmleri alınır. Yurt içi ve dışındaki kütüphanelerde bulunan değerli yazmaların mikrofilmleri de sağlanır. 4.381 eserin filmiyle 222 eserin fotokopisi mevcut. Patoloji ve cilt servisinde ise, onarım isteyen, özellikle çeşitli kitap kurtlarınca dantel haline getirilmiş, nemin ve çeşitli faktörlerin etkisiyle dağılmış, kırılmış eserlerin yaprakları itina ile onarılır, onarılan yapraklar bir araya getirilerek sırazesi örülüp eserin ait olduğu çağın özelliklerine göre klasik biçimde

ciltlenir. Yazılış tarihi 1.000 yılı aşan kitaplar, deri üzerine yazılmış eserler, yazı ve cilt sanatının şaheserleri, tezhip ve minyatür bakımından nadir ve nefis nüshalar bulunur. Eserlerin konu, kitap ve yazar adlarına göre alfabetik dizilmiş fiş kataloğu ile Sultan Abdülhamit II. tarafından bastırılmış kataloglar vardır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi

İlk Osmanlı Meclis-i Mebusanı Kütüphanesi, bunun nüvesini teşkil etti. (1876). Ansiklopedik nitelikte genel bir kütüphanedir. Satın alınan veya bağışlanan yazma ve basma 100 bin cilt kitap, 700 çeşit Türkçe, 450 çeşit yabancı dillerde süreli yayın koleksiyonu var. Yazar ve kitap adlarına göre alfabetik fiş katalogları, özel bir sisteme göre hazırlanmış konu fiş ve basma cilt katalogları (4 cilt, 1931 - 45) bulunur. Yerleşirme düzeni sistematiktir. Milletvekilleri, senatörler, özel izinli araştırmacılar yararlanabilir. 200 kişilik okuma salonu vardır.